

Akademiet for yngre forskere

Til Kunnskapsdepartementet

Oslo, 23.12.2022

Innspill fra Akademiet for yngre forskere til Utsynsmeldingen

Akademiet for yngre forskere (AYF) takker for anledningen til å gi innspill til Regjeringens melding om fremtidens kompetansebehov med arbeidstittelen Utsynsmeldingen.

Vi har forståelse for at det er behov for å utarbeide en slik melding og kartlegge fremtidens arbeidsbehov, og vi støtter oppunder at det utarbeides et bedre kompetansegrunnlag for fremtidens behov enn enkeltundersøkelser og lignende som slike rapporter ofte er basert på.

Vi anbefaler at Utsynsmeldingen ses i sammenheng med Langtidsplan for forskning- og høyere utdanning (LTP).

Våre innspill følger under

- Et system som ivaretar og utvikler dagens forskere

For å møte morgendagens kompetansebehov er det viktig at vi også rekrutterer dyktige og motiverte mennesker til universiteter og høyskolene, siden disse igjen skal utdanne fremtidens arbeidsstyrke.

Dette forutsetter at en karriere innen forskning- og høyere utdanning er en attraktiv karrierevei. Vi ser derfor med stor bekymring på i funnene til Forskerforbundet sin [nylige rapport](#) som viser til at 1 av 3 unge forskere ikke anbefaler andre en forskerkarriere. Tilsvarende funn kan leses i vår egen rapport "Unge Forskere" fra 2018.

I utsynsmeldingen anbefaler vi at disse utfordringene adresseres og at det foreslås løsninger for å bedre ivareta dagens- og fremtidige forskere. Vi anbefaler også at det ses på måter man kan bedre sektormobiliteten mellom akademia og andre sektorer. Vi ser i dag at det er en betydelig utfordring for forskere å komme tilbake igjen til akademia hvis de velger en annen karrierevei i en annen sektor. For å løse fremtidens kompetansebehov er det viktig at det er enkelt å jobbe på tvers av sektorer og tilegne seg nye erfaringer og kunnskap.

Tilgang til norsk høyere utdanning er også viktig, og slik sett er det svært uheldig at det foreslås å innføres en studieavgift for internasjonale studenter fra utenfor EØS/Sveits, siden en betydelig høyere terskel for studenter fra tredjeland å studere i Norge. Les mer om dette i vårt [høringssvar](#) til KDs høring om innføring av studieavgift fra des. 2022.

- Et kunnskapssystem som inspirer barn og unge til forskning og høyere utdanning

Vi vil oppfordre utvalget til å kartlegge interessen for forskning og høyere utdanning blant barn og unge. Et utdanningssystem som bygger oppunder og utvikler nysgjerrighetstrangen til barn- og unge er viktig for å skape fremtidige løsningsorienterte og nysgjerrige arbeidstakere. Blant annet ved å fremme og videreutvikler ferdigheter for det 21. århundre (jf. [World Economic Forum sine 21st century skills](#)). Dette vil også lage et godt grunnlag for senere videreutdanning og kompetanseheving når de kommer i arbeidslivet.

Akademiet for yngre forskere

Selv om de aller fleste ikke blir forskere, anbefaler vi at barn og unge får tidlig er erfaring med forskning. Dette er stadig viktig i et kunnskapsamfunn og sentralt som en del av demokratisk danning og medborgerskap. Vi ser det derfor som uheldig at tiltak som ivaretar dette nå reduseres eller kuttes ut i Forskningsrådet, som blant annet konkurransen unge forskere og nysgjerriger.

- Fremtidens kompetansebehov er vanskelig å forutse

Vi vil også påpeke at det er vanskelig å forutse hva som er fremtidens kompetansebehov, siden store og raske utviklinger blant annet i teknologi og samfunnstrømninger kan være vanskelig å forutse. Blant annet har de siste tiårenes rivende teknologiske utvikling bidratt til å skape et betydelig annerledes arbeidsliv i 2022 enn for 30 år siden. I likhet med UHR, i deres [innspillsbrev](#), vil vi trekke frem Holdenutvalget som viste til at «Kompetansebehov er vanskelige å forutse på lang sikt» og «(...) det knytter seg stor usikkerhet til hvilke kompetanser, utdanninger og yrker som vil kreves for å utføre fremtidens arbeidsoppgaver» ([NOU 2018:2 – Fremtidens kompetansebehov](#)).

I likhet med UHR advarer vi mot å basere dimensjoneringen av høyere utdanning på framskrivinger av dagens kompetansebehov siden dette er vanskelig å forutse.

En av grunnene til at norsk arbeidsliv fungerer godt med blant annet lav arbeidsledighet, er at det er enkel tilgang til høyere utdanning, en god studielån- og stipendordning og stor evne til omstilling.

Siden det er utfordrende å forutse fremtidens kompetansebehov er det også en utfordring å rangere hva som har størst "samfunnsnytte" eller "nytte". En fallgrube med et for snevert eller rigid "nytte" eller "samfunnsnytte" begrep er at man samtidig bygger opp kompetanse på områder hvor det er stor etterspørsel på kompetanse, samtidig kan la seg friste til å bygge ned fagområder med kompetanse som i første omgang ikke virker like "samfunnsnyttige", men som har stor verdi både i den langsiktige samfunnsutviklingen og når kriser eller utfordringer oppstår.

- Mangfold sikrer demokratisk og epistemisk legitimitet for høyere utdanning

I 2021 presenterte NIFU og SSBs en oppdatert Mangfoldstatistikk for forskning og høyere utdanning i Norge. Denne viser at andelen innvandrere i forskning og høyere utdanning har økt fra 18 til 29 prosent (med enorme forskjeller mellom ulike fag); at innvandrere oftere er i midlertidige- eller rekrutteringsstillinger; og til slutt at etterkommere av innvandrere er klart underrepresentert i faglige stillinger, til tross for at gruppen utgjør en betydelig andel av norske studenter.

Forskning og høyere utdanning er avhengig av demokratisk legitimitet, og idealet om å gjenspeile samfunnet kan være en indikator dette. Som kunnskapssektor er vi også avhengig av epistemisk legitimitet. Dette dreier seg om kunnskapsdimensjonen ved mangfold, gjerne kalt «kognitivt mangfold», og som ofte fremmes som en viktig drivkraft for innovasjon. Sagt på en enkel måte: vi vet at like barn (ofte) leker best – men (ofte) er det slik at banebrytende fremskritt skjer når ulike tilnærminger brynes.

Regjeringen skriver om Utsynsmeldingen at den skal sørge for at innbyggere i hele landet har tilgang til relevant utdanning, men dette målet må sees i lys av flere variabler enn geografi. Mangfoldstatistikken viser at etterkommere av innvandrere i mindre grad rekrutteres inn i

Akademiet for yngre forskere

forskningsstillinger, og vi må også få med flere førstegenerasjonsstudenter videre i akademiske karrierer. For å sikre en mer mangfoldig rekruttering, må vi vite mer om hvilke hindre som fortsatt står i veien og fjerne disse. Mangfold bidrar til en større bredde i utdanning og i forskningsspørsmål, og vil øke kvaliteten på forskningen og gjøre den mer samfunnsrelevant.

- **Utdanningsinstitusjonenes autonomi og den akademiske friheten må ligge til grunn**

For å ha et best mulig utdannings- og forskningssystem er det av stor betydning at institusjonens frihet og den akademiske friheten ligger til grunn, og at dette ikke utfordres av føringer fra regjering og næringslivsinteresser. Selv om det er nyttig for en best mulig koordinering i form av blant annet styringsdokumenter som Langtidsplan for forskning og høyere utdanning (LTP), utviklingsavtaler o.l., er det helt avgjørende at man ikke skaper et utdannings- og forskningssystem som utfordrer institusjonenes autonomi, samtidig som man skal møte arbeidslivets behov.

Universitets- og høyskolene er ofte i seg selv store regionale aktører og har god innsikt i regionens kompetansebehov, og samtidig gode forutsetninger for selv å dimensjonere utdanningstilbudet sitt etter regionens arbeidsbehov. I tillegg er det viktig at systemet dimensjoneres på en slik måte at sterke og solide fagmiljø sikres. Vitenskapelige gjennombrudd og forskning av høy kvalitet krever langsiktig og systematisk arbeid. Tiltak som fremmer langsiktige og forutsigbare rammebetingelser, er gode midler for å fremme kvalitet og kompetanse gjennom forskning.

Yngre forskere kan være særlig utsatt for press mot akademisk frihet. Midlertidighet og usikre stillingsforhold skaper en usikkerhet som både direkte og indirekte rammer unge forskeres akademiske frihet. Samfunnet går glipp av verdifull kunnskap og viktig kompetanse hvis ikke yngre forskere opplever akademisk frihet.

- **Utvalget bør ha minst en forsker blant sine medlemmer og kartlegge helheten**

Vi anbefaler at utvalget gjenspeiler bredden i norsk arbeidsliv, og oppfordrer til at forskere er representert i utvalget, da gjerne med en yngre forsker. Vi anbefaler at man ser på hele sektoren og at det er flere typer institusjoner som forvalter kompetanse, som blant annet instituttsektoren.